

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.4/09>

Булкат М.С.

ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”»

ТЕНДЕНЦІЇ У ВИЗНАЧЕННІ ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Статтю присвячено визначенню тенденцій розвитку доктринальних положень про предмет адміністративного права. Встановлено, що предмет сучасного адміністративного права залишається на вістрі наукового обговорення. Визначено, що він є одним із найбільш складних теоретико-методологічних та практичних понять. Визнано опрацьованими питання щодо етапів становлення предмета сучасного вітчизняного адміністративного права, розширення предмета адміністративного права, порівняно з радянською доктриною періоду окупації, обґрунтування поняття публічного адміністрування, детермінації у предметі адміністративного права відносин адміністративного судочинства, адміністративної відповідальності, адміністративних процедур. Встановлено, що положення щодо складових предмета адміністративного права посилено оновленням змістовної сутності місцевого самоврядування. Серед основних тенденцій у визначенні предмета адміністративного права – наукове осмислення і подальша розробка положень про домінацію партнерського співвідношення публічної адміністрації та громадянського суспільства, сервісного спрямування адміністративних процедур, адміністративних послуг. Вказано, що перспективним напрямом у контексті адміністративних відносин і визначення предмета адміністративного права є вивчення положень про реордінацію. Її визначали зворотніми управлінськими зв'язками, що існують, переважно, у вигляді реакції «нижнього органу» на управлінський вплив. Запропоновано підхід, згідно з яким реордінаційні відносини, що виникають у процесі взаємодії громадян, громадських організацій і органів публічної влади, є вираженням державної влади, відповідають положенням щодо участі народу в здійсненні державної влади. У випадку позитивного вирішення цієї дискусії можна прогнозувати законодавче упорядкування діяльності суб'єктів громадянської реордінації, як суб'єктів публічної влади, визначення їх кола, статусу, повноважень, відповідальності.

Ключові слова: предмет адміністративного права, тенденція розвитку, публічна адміністрація, адміністративні процедури, реордінація, громадські організації.

Постановка проблеми. Предметом є сукупність якісно однорідних суспільних відносин, що регулюються галуззю права. «Вічнозеленим» сюжетом адміністративно-правової науки влучно назвав С. Стеценко дискурс про предмет адміністративного права [36, с. 26; 37]. Він продовжив положення П. Рабіновича, який використав термінопоняття «вічнозелених» наукознавчих сюжетів [33]. Л. Коваленко також вказала, що основними проблемами адміністративного права як галузі є не чітко визначений предмет і об'єкт [20]. Нау-

кові розвідки предмета адміністративного права не втрачають актуальності [див., наприклад, 12; 18; 20; 22; 23; 24; 25; 26; 28; 31; 36; 37; 38].

Доктрина вітчизняного адміністративного права, яка почала формуватись у західноєвропейському векторі в період УНР, була «приречена» на зміну (модернізацію, оновлення) свого предмету з огляду на радянську окупацію. Предмет адміністративного права в дореволюційні часи, у радянський період і на сьогодні був і залишається одним із найбільш складних теоретико-методологічних

та практичних питань [36, с. 28]. Іноді його називають константою в процесі трансформації суспільно-політичних відносин [31], чинником організації людей у колективи, регулятором усіх соціальних взаємовідносин [10, с. 10].

Лунали пропозиції, щоб категорію «предмет адміністративного права» використовувати виключно для позначення обсягу його регулятивного впливу. Вказували на його радянську історію [28, с. 35]. Переїмалися потребами адміністративного судочинства, яке чекає від адміністративно-правової доктрини чіткої і зрозумілої відповіді на питання про межі юрисдикції адміністративних судів. А це можливо лише після точного з'ясування предмета адміністративного права [28]. Зазначали, що за предметом та методом правового регулювання натеper не можна відокремлювати галузі українського права в контексті судочинства. Для практичного відмежування адміністративного права від інших галузей права пропонували послуговуватися розробленими європейськими авторами та апробованими практикою правозастосування відповідними теоріями: теорією субординації, спеціально-правовою теорією та двоступеневою теорією [29]. Однак науковці знов і знов повертались до цього питання. Натепер фахівці не дійшли однозначного висновку стосовно розуміння предмету адміністративного права, котре цілком відповідало б запитам правозастосовної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На початковому етапі формування сучасної української концепції предмета адміністративного права знання про відносини, предмет і зміст адміністративного права базувались на традиціях радянської правової школи [23, с. 9]. Так, В. Колпаков вказав, що у першому в Україні окремому навчальному виданні з адміністративного права класичним адміністративним правом визначено функцію боротьби з адміністративними правопорушеннями [21, с. 6]. У подальшому науковець змінив свою позицію і дійшов висновку, що адміністративно-правові норми спрямовано на організацію функціонування адміністрації, на виконавчо-розпорядчу діяльність [23, с. 9].

Завершенням початкового етапу становлення і переходом до другого в розвитку положень про предмет сучасного адміністративного права України, В. Колпаков запропонував вважати 1998–1999 рр. На адміністративно-правовому просторі з'явилися Концепція адміністративної реформи в Україні і підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України Проект Концеп-

ції реформи адміністративного права. Проривом у визначенні та розумінні соціального призначення адміністративного права на цьому етапі став підхід, запропонований «метром адміністративного права» [26, с. 43], В. Авер'яновим, у низці публікацій наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. [див., наприклад, 1; 2; 3]. Він визначив цю галузь, насамперед, з позицій пріоритету особи у взаєминах із державою, наслідком чого стало позиціонування «людиноцентристської» спрямованості дій держави. Відповідно, зазнав змін і предмет адміністративного права: «На сьогодні необхідність перегляду оцінки характеру предмета адміністративного права об'єктивно підтверджується закономірностями суспільного розвитку і, зокрема, тим, що в сучасних умовах має поступово змінитися ідеологія виконавчої влади – від керування держави людиною і суспільством до служіння держави інтересам людини і суспільства» [3, с. 268]. Аналіз визначень предмета адміністративного права свідчить про багатогранність і неоднозначність його феномену [6, с. 57].

Метою статті є аналіз вітчизняної доктрини, що дозволить окреслити сучасні тенденції розвитку положень про предмет адміністративного права.

Виклад основного матеріалу. Концепцією адміністративної реформи в Україні було окреслено перспективні напрями наукового пошуку у сфері адміністративного права у форматі нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування (як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг). На цьому етапі тенденції дослідницьких зусиль було зорієнтовано на: розмежування державного управління та іншої управлінської діяльності; детермінацію у предметі адміністративного права відносин адміністративного судочинства, адміністративної відповідальності, адміністративних послуг; доцільність встановлення адміністративної відповідальності юридичних осіб. В. Колпаков зазначив, що отримавши офіційне визнання і підтримку вчених-адміністративістів, ці концепції фактично завершили часи домінування в адміністративному праві радянської парадигми щодо його суто державно-управлінського характеру і відвели її послідовникам роль маргіналів адміністративно-правового простору. Втім, науковець вказав на наявність радянських традицій щодо визначення предмета, які збереглися дотепер [23, с. 8–24]: у вигляді розуміння адміністративного права як сукупності юридичних норм

та правових інститутів, призначених для регулювання відносин у сфері державного управління; системи правових норм, які регулюють управлінські відносини у сфері здійснення виконавчої влади, розпорядчої діяльності державного апарату, його взаємовідносин з іншими державними та недержавними організаціями і громадянами; державно-управлінську діяльність; право державного управління, що регулює відносини державного управління [32, с. 150].

Цей етап осмислення адміністративно-правових відносини характеризувався остаточним усвідомленням нових закономірностей суспільного розвитку, докорінних змін в соціальній, політичній та економічній сферах як чинників нового розуміння змісту правових зв'язків між державою і громадянином; визнанням інородними для українського адміністративного права традиційних для радянської юриспруденції державоцентризму і патерналізму; накопиченням теоретичних знань в умовах трансформації нормативного матеріалу і впливу положень Концепції адміністративної реформи в Україні та Проекту Концепції реформи адміністративного права на еволюцію наукового забезпечення процесів державотворення. В. Авер'янов з цього приводу зазначив, що ключовим напрямом адміністративної реформи є запровадження принципово нового типу відносин з органами влади – відносин, які забезпечать кожній людині реальне додержання і захист прав і свобод у сфері діяльності цих органів [3, с. 140].

Поступово така ідеологія сприйняття адміністративного права набула популярності та ширше використовувалась у науковому обігу та в практиці. А. Селіванов зазначив, що рівень розвитку демократії визначається здатністю суспільства впливати на владу, вимагати служіння його інтересам [34]. Все це позначилось на формулюванні положень про предмет адміністративного права, визначенні його складових.

Вирішення питань щодо складових предмета адміністративного права неможливе без переосмислення фактичного змісту адміністративно-правових відносин. У практичній площині руйнування державно-управлінського «моноліту» предмета адміністративного права почалось із оновлення змістовної сутності місцевого самоврядування, наслідком чого стало формулювання відносин публічного адміністрування. В. Авер'янов свого часу влучно описав цей процес.

Так, одним із перших нормативних актів після прийняття Декларації про державний суверенітет України [13] став Закон України «Про місцеві

Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» [17], в якому місцеве самоврядування визначалось як територіальна самоорганізація громадян для самостійного вирішення безпосередньо або через органи, які вони обирають, усіх питань місцевого життя. Втім, на той час була чинною Конституція СРСР (остання її редакція відбулася 26 грудня 1990 р.) і Конституція УРСР, за якими Ради народних депутатів становлять єдину систему представницьких органів державної влади і їм підконтрольні та підзвітні всі інші державні органи. Отже, склалась колізійна ситуація: за чинними конституціями місцеве самоврядування – частина державних інституцій; за Законом «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» його відносини (предмет) виключені зі сфери державно-управлінського регулювання [15, с. 251].

У таких умовах виникли міркування про галузеву самостійність місцевого самоврядування. В їх розвиток право місцевого самоврядування науковці починають розглядати: самостійним компонентом правової системи; комплексною галуззю права; розмежовувати з конституційним, адміністративним, цивільним та іншими правовими галузями [19, с. 57]. Таке бачення не співпадало з основними тезами концепцій реформ в адміністративному праві і спонукало одного з провідних їх розробників В. Авер'янова зазначити, що «в систему адміністративного права мають бути повернуті управлінські інститути місцевого самоврядування. Це настільки зрозуміла вимога, що майже не потребує додаткових пояснень. Адже йдеться про органічне поєднання сфер державного і самоврядного (муніципального) управління за допомогою запровадження узагальнюючого поняття «публічна адміністрація». Відповідно управлінська (так само, як і обслуговуюча) діяльність суб'єктів публічної адміністрації – органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування – має розглядатися в межах предмета регулювання адміністративного права» [3, с. 284–285]. Натепер у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [16] втілено саме таке бачення, сформовано муніципальне право, як органічну частину адміністративного.

З перебігом часу під публічною адміністрацією стали розуміти систему організаційно-структурних утворень, які на законних підставах набули владних повноважень зі здійснення публічної влади шляхом виконання чинних нормативно-правових актів та вчинення інших дій у публічних інтересах. Фахівці відмітили, що

в офіційних документах цей термін уперше використаний в Рекомендаціях парламентських слухань «Децентралізація влади в Україні. Розширення прав місцевого самоврядування» (2005 р.). Сьогодні виникають численні наукові розвідки щодо заміни категорії радянського права «державне управління» на «публічна адміністрація». Наукове осмислення і подальша розробка концептів публічного адміністрування є одним з головних напрямів доктринального оновлення адміністративного права України, важливим підґрунтям його трансформації у сучасну юридичну галузь європейського змісту.

Поняття публічної адміністрації було досліджено в роботах українських адміністративістів, які працювали всупереч радянській правовій школі періоду окупації, наприклад, у працях Ю. Панейка, який у роботі «Теоретичні основи самоврядування» (1963 р.) писав, що основою адміністративного права є те, що воно регулює організацію та діяльність публічної адміністрації [30].

Науковці вказали, що публічна адміністрація, як правова категорія, має два виміри: функціональний і організаційно-структурний. При функціональному підході – це діяльність відповідних структурних утворень з виконання функцій, спрямованих на реалізацію публічного інтересу. При організаційно-структурному підході публічна адміністрація – це сукупність органів, які утворюють для здійснення (реалізації) публічної влади. В українському праві публічною владою визнається: влада народу, як безпосереднє народо-владдя; державна влада – законодавча, виконавча, судова; місцеве самоврядування [23, с. 8–24].

Фактично новими у предметі адміністративного права України є відносини адміністративної юстиції. Радянська юриспруденція прямо заперечувала їх існування. З цього приводу привертає увагу відповідна стаття юридичного словника 1953 р., яка починається словами: «В СРСР адміністративної юстиції не існує». Однак тут доречно згадати положення про тяглість вітчизняної автентичної адміністративної доктрини і практики. Це засвідчено виданням «Адміністративне право і процес УНР в екзилі: невідома правнича спадщина України»: «...зветься Адміністративний Суд адміністративним не тому, що йому належать якісь особливі функції – чи то адміністративні, чи то якісь інші, – а тому, що його компетенція охоплює справи, до яких прикладається право адміністративне» [4, с. 428].

Частина дискусій знаходиться у площині співвідношення адміністративної відповідальності

та адміністративної юстиції. Науковці стверджують, що резонні параметри наукових пошуків окреслені положеннями Концепції адміністративної реформи в Україні і Проекту Концепції реформи адміністративного права, які запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування зв'язали з відповідальністю влади (публічної адміністрації) перед суспільством і судовим захистом прав і свобод громадян засобами адміністративної юстиції (адміністративного судочинства). Відносини відповідальності публічної адміністрації є похідними від відносин оскарження її дій, яке може здійснюватися, як в позасудовому порядку (подача адміністративної скарги); так у судовому – шляхом звернення з позовом до адміністративного суду (судове оскарження). Природа адміністративної відповідальності автоматично розповсюджується на всі її види, зокрема на судове оскарження (адміністративну юстицію) [27, с. 69–72].

Відносно новими в контексті відносин та предмета адміністративного права є положення про реординацію. Її дослідники дійшли висновку, що важливим компонентом предмета правового регулювання є відносини, які виникають за ініціативою суб'єктів не наділених владними повноваженнями при їх зверненні до органів публічної адміністрації. Ця точка зору отримала назву теорії реординації [8; 9]. Реординацію визначали зворотніми управлінськими зв'язками, що існують, переважно, у вигляді реакції «нижнього органу» на управлінський вплив. Науковці виокремили два види зворотніх зв'язків: об'єктивні й суб'єктивні, що пов'язано з місцем їх виникнення та реалізації [11]. В. Аверьянов запропонував підхід, згідно з яким реординаційні відносини виникають у процесі реалізації владних повноважень нижчим рівнем щодо вищого рівня в системі публічної влади. Однак вирішив застосовувати ці положення і до реакції громадян на публічно-владний вплив. Вперше у доктрині вітчизняного адміністративного права він запропонував використовувати поняття реординаційних відносин до взаємодії органів виконавчої влади і громадян [14, с. 90]. Наразі точиться дискусія про те, чи є діяльність громадян, громадських організацій, як реакція на дії органів публічної влади, вираженням державної влади, чи відповідає вона положенням щодо участі народу в здійсненні державної влади, чи становить предмет адміністративного права. У випадку позитивного вирішення цієї дискусії можна прогнозувати законодавче упорядкування

діяльності суб'єктів громадянської реординачії, як суб'єктів публічної влади, публічного адміністрування, визначення їх кола, статусу, повноважень, відповідальності.

Попри змістовні відмінності у визначенні поняття предмета адміністративного права, науковці вважають надзвичайно важливим давати його авторські інтерпретації, як критерії поділу правової матерії [див., наприклад, 12; 24; 25; 26; 36; 37]. Вони є виразником конкретних наукових підходів.

На думку Є. Курінного, «предмет адміністративного права України – це система однорідних суспільних відносин регулятивного та охоронного, матеріального і процесуального характеру, в яких реалізуються права, свободи й обов'язки учасників владно-управлінської діяльності або адміністративно-правового захисту» [25, с. 34].

Авторський колектив академічного курсу за редакцією В. Авер'янова, відстоюючи ідею нового доктринального оцінювання предмета адміністративного права, у рамках академічного курсу з адміністративного права до останнього відніс суспільні взаємозв'язки, що складаються під час: державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також у процесі реалізації делегованих повноважень; діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення реалізації та захисту прав громадян і юридичних осіб і виконання покладених на них обов'язків; надання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування різноманітних адміністративних (управлінських) послуг; застосування заходів адміністративного примусу, зокрема, адміністративної відповідальності; реалізації юрисдикції адміністративних судів; внутрішньоорганізаційної діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій; проходження державної служби або служби в органах місцевого самоврядування [5, с. 71].

Авторський колектив підручника «Адміністративне право» за редакцією Ю. Битяка вказав, що предмет адміністративного права становлять відносини, пов'язані з: діяльністю органів виконавчої влади; внутрішньоорганізаційною діяльністю

інших державних органів, підприємств, установ, організацій; управлінською діяльністю органів місцевого самоврядування; здійсненням недержавними суб'єктами делегованих повноважень органів виконавчої влади; розглядом судами справ про адміністративні правопорушення [7, с. 28].

С. Стеценко визначив предмет адміністративного права як суспільні відносини, що виникають у процесі: зовнішньоорганізаційної управлінської діяльності органів публічної адміністрації; внутрішньоорганізаційної управлінської діяльності апаратів усіх органів публічної адміністрації та адміністрацій державних підприємств, установ та організацій; публічно-сервісної діяльності органів публічної адміністрації; реалізації делегованих повноважень органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями; застосування заходів адміністративної відповідальності; реалізації юрисдикції адміністративних судів [35, с. 19].

Висновки. Предмет сучасного адміністративного права залишається на вістрі наукового обговорення. Він є одним із найбільш складних теоретико-методологічних та практичних понять. Натепер в адміністративній доктрині опрацьовано питання щодо етапів становлення предмета сучасного вітчизняного адміністративного права, розширення предмета адміністративного права, порівняно з радянською доктриною періоду окупації, обґрунтування поняття публічного адміністрування, детермінації у предметі адміністративного права відносин адміністративного судочинства, адміністративної відповідальності, адміністративних процедур. Положення щодо складових предмета адміністративного права посилено оновленням змістовної сутності місцевого самоврядування. Серед основних тенденцій у визначенні предмета адміністративного права – наукове осмислення і подальша розробка положень про домінацію партнерського співвідношення публічної адміністрації та громадянського суспільства, сервісного спрямування адміністративних процедур, адміністративних послуг. Перспективним напрямом у контексті адміністративних відносин і визначення предмета адміністративного права є вивчення положень про реординачію.

Список літератури:

1. Авер'янов В. Б. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції. *Право України*. 2006. № 5. С. 11–12.
2. Авер'янов В. Нагальні завдання формування української доктрини адміністративного права: євроінтеграційний аспект / В. Авер'янов, А. Пухтецька / Актуальні проблеми тлумачення і застосування

юридичних норм: Збірник статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій пам'яті професора П. О. Недбайла. Київ. 2008. С. 86–88.

3. Авер'янов Вадим Борисович. Вибрані наукові праці / упорядники: О. Ф. Андрійко (керівник колективу), В. П. Нагребельний, Л. Є. Кисіль, Ю. С. Педько, В. А. Дерезь, А. А. Пухтецька, А. В. Кірмач, Л. В. Люлька / за заг. ред.: Ю. С. Шемшученка, О. Ф. Андрійко. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2011. 448 с.

4. Адміністративне право і процес УНР в екзилі: невідома правнича спадщина України / укладачі: І. С. Гриценко, В. М. Бевзенко, С. О. Коваль та ін.; за заг. ред. І. С. Гриценка. К.: Дакор. 2015. 500 с.

5. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник : у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. К.: Юридична думка. 2004. 584 с.

6. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Х.: Золота миля. 2011. 584 с.

7. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Х.: Право. 2010. 624 с.

8. Андрійко О. Ф., Нагребельний В. П., Кисіль Л. Є., Педько Ю. С., Тимошук В. П. Теоретико-прикладні аспекти розвитку адміністративного права та державного управління в Україні. Правова держава. 2005. С. 183–187.

9. Бородін І., Шапенко Л. Еволюція адміністративного права України. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/21849/1/Бородін_Шапенко.PDF (дата звернення: 23.05.2023).

10. Беззубов Д. О., Гвоздецький В. Д., Дудник О. В. та ін. Адміністративне право: навчальний посібник. Київ: «МП Леся». 2014. 320 с.

11. Бендик В. І. Реординаційні відносини в системі державного управління. URL: http://lsej.org.ua/5_2015/28.pdf (дата звернення: 23.05.2023).

12. Бойко І. В. До питання про предмет адміністративного права. Адміністративне право і процес. 2016. № 1 (15). С. 5–12.

13. Декларація про державний суверенітет України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення: 26.05.2023).

14. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії і практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К.: Факт. 2003. 384 с.

15. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К.: Юрінком Інтер. 1998. 432 с.

16. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 27.08.2023).

17. Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» / *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 2. С. 5.

18. Ігонін Р. В. Предмет адміністративного права в умовах трансформації вітчизняної системи права. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2015. Вип. 2. Т. 2. С. 126–130.

19. Коваленко А. А. Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2002. 464 с.

20. Коваленко Л. П. Деякі проблеми адміністративного права як галузі права / Сучасні проблеми адміністративного права та процесу: тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту № 3. Харків. 2017. 295 с.

21. Коваль Л. В. Адміністративне право України. Загальна частина: курс лекцій. К.: Основи. 1994. 154 с.

22. Коломоєць Т. Адміністративно-процесуальне право – самостійна галузь національного права (в аспекті пошуку нової моделі предмета адміністративного права України). *Публічне право*. 2016. № 1 (21). С. 27–34.

23. Колпаков В. К. Предмет адміністративного права: поняття, структура і система адміністративно-правових відносин. Питання адміністративного права. Кн. 2. відп. за вип. Н. Б. Писаренко. Х.: ООО «Оберіг». 2018. 182 с.

24. Курінний Є. В. Предмет адміністративного права України: тенденції трансформації в умовах реформування: Навч. посібник. Дн-вськ: Юр.академія МВС України. 2002. 92 с.

25. Курінний Є. В. Предмет і об'єкт адміністративного права України: монографія. Донецьк: Юрид. акад. М-ва внутр. справ. Ліра лтд. 2004. 340 с.

26. Курінний Є. Об'єкт та предмет українського адміністративного права: змістовна та аксіологічна сутність категорій. *Публічне право*. 2016. № 1 (21). С. 43–51.

27. Лученко Д. В. Механізм оскарження в адміністративному праві: теоретичні й прикладні аспекти: монографія. Х.: Право. 2017. 440 с.

28. Мельник Р. С. Новий погляд на «вічну» проблему: предмет адміністративного права. Питання адміністративного права. Кн. 2. відп. за вип. Н. Б. Писаренко. Х.: ООО «Оберіг». 2018. 182 с. С. 33–53.
29. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: навч. посіб. / за заг. ред. Р. С. Мельника. К.: Ваіте. 2014. С. 47–56.
30. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. Мюнхен. 1963. 160 с.
31. Петков С. Предмет адміністративного права – константа в процесі трансформації суспільно-політичних відносин. Публічне право. 2016. № 1 (21). С. 35–42.
32. Правознавство: навч. посіб. / О. Д. Гринь, О. І. Донченко. Одеса: Фенікс. 2016. 206 с.
33. Рабінович П. Філософія права: деякі «вічнозелені» наукознавчі сюжети. *Право України*. 2011. № 8. С. 13–20.
34. Селіванов А. Справедливість влади. *Голос України*. 2013. № 243. С. 6.
35. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Вид. 3-є, перероб. та доп. К.: Атіка. 2011. 624 с.
36. Стеценко С. Г. Сучасний погляд на предмет адміністративного права. Питання адміністративного права. Кн. 2. відп. за вип. Н. Б. Писаренко. Х.: ООО «Оберіг». 2018. 182 с. С. 26–32.
37. Стеценко С. Предмет адміністративного права як «вічнозелений» сюжет адміністративно-правової науки. *Право України*. URL: https://www.researchgate.net/publication/334393315_Predmet_administrativnogo_prava_ak_vicnozelenij_suzet_administrativno-pravovoi_nauki (дата звернення: 23.06.2023);
38. Стеценко С. Сучасний погляд на предмет адміністративного права. Публічне право. 2016. № 1 (21). С. 20–26.

Bulkat M.S. TRENDS IN DEFINING THE SUBJECT OF ADMINISTRATIVE LAW

The article is devoted to determining the development trends of doctrinal provisions on the subject of administrative law. It has been established that the subject of modern administrative law remains at the forefront of scientific discussion. It was determined that it is one of the most complex theoretical, methodological and practical concepts. The questions regarding the stages of formation of the subject of modern domestic administrative law, the expansion of the subject of administrative law, compared to the Soviet doctrine of the period of occupation, the substantiation of the concept of public administration, the determination of the relations of administrative process, administrative responsibility, administrative procedures in the subject of administrative law were recognized as worked out. It has been established that the provisions on the components of the subject of administrative law have been strengthened by updating the substantive essence of local self-government. Among the main trends in defining the subject of administrative law is the scientific understanding and further development of provisions on the dominance of the partnership relationship of public administration and civil society, the service direction of administrative procedures, and administrative services. It is indicated that a promising direction in the context of administrative relations and the definition of the subject of administrative law is the study of provisions on reordination. The reorientation was determined by the reverse management relations, which exist, mainly, in the form of the reaction of the «lower body» to the management influence. An approach is proposed, according to which the reorientation relations that arise in the process of interaction between citizens, public organizations and public authorities are an expression of state power and correspond to the provisions on the participation of the people in the exercise of state power. In the case of a positive solution to this debate, it is possible to predict the legislative regulation of the activities of the subjects of civil reorientation as subjects of public authority, the definition of their scope, status, powers, and responsibilities.

Key words: *subject of administrative law, development trend, public administration, administrative procedures, reordination, NGOs.*